

Un plànol del segle XVIII de la desembocadura del riu Foix a Cubelles

Xavier Miret¹ i Magí Miret²

¹ Arxiu Històric de Sitges. Sitges. Garraf.

² Arqueòleg

Resum

En aquest article es dona a conèixer un plànol manuscrit que, tot i el seu esquematisme i simplicitat, ofereix una representació dels diversos elements que configuraven el paisatge d'aquest sector del terme de Cubelles durant el segle XVIII –el poble de Cubelles, el camí ral, un molí, botigues de pescadors, la mota de Sant Pere, la desembocadura del riu Foix, vaixells, etc.– i s'hi indiquen les possessions que hi tenia el priorat de Sant Pere. És remarcable per la representació gràfica del poble de Cubelles i perquè la seva realització es contextualitza en les tensions sobre el territori incrementades en el segle XVIII per l'interès a explotar la ramaderia i l'agricultura en aquesta zona.

Paraules clau

Cubelles, plànol, segle XVIII, priorat de Sant Pere, toponímia

Resumen

Un plano del siglo XVIII de la desembocadura del río Foix en Cubelles

En este artículo se da a conocer un plano manuscrito que, a pesar de su esquematismo i simplicidad, ofrece una representación de los distintos elementos que configuraban el paisaje de este sector del término de Cubelles durante el siglo XVIII –el pueblo de Cubelles, el camino real, un molino, casas de pescadores, la mota de San Pedro, la desembocadura del río Foix, embarcaciones, etc.–, y se indican las posesiones del priorato de Sant Pere. Es remarcable por la representación gráfica de la población de Cubelles y porque su realización se contextualiza en las tensiones sobre el territorio incrementadas en el siglo XVIII por el interés en explotar la ganadería y la agricultura en esta zona.

Palabras clave

Cubelles, plano, siglo XVIII, priorato de Sant Pere, toponímia

Abstract

An 18th-century plan of the mouth of the Foix River in Cubelles

This article discusses a hand-drawn plan which, despite its schematic nature and simplicity, presents a picture of the various elements that made up the landscape in this area within the municipal boundaries of Cubelles in the 18th century – the town of Cubelles itself, the royal road, a mill, fishermen's houses, the hillock of San Pedro, the mouth of the Foix River, vessels, etc. – and indicates the possessions of the Priory of Sant Pere. The plan is remarkable for its graphic depiction of the town of Cubelles and because it was drawn in the context of tensions over the land, which were heightened in the 18th century due to the interest in exploiting the cattle raising and agricultural opportunities in the area.

Key words

Cubelles, plan, 18th century, Priory of Sant Pere, place names

Descripció general del plànol

Es tracta d'un plànol dibuixat a tinta i acolorit sobre paper, de 62 centímetres d'amplària i 43,5 centímetres d'alçària, que es conserva a l'Arxiu Diocesà de Barcelona (ADB). Va ser inclòs a l'exposició «Mapes i vistes de llocs del Penedès, segle XVI-XVIII», organitzada per l'Arxiu Històric de Sitges del 29 d'octubre al 10 de novembre del 1984 (Miret, 1989). Com és habitual en plànols antics, presenta caràcter híbrids entre perspectiva i planimetria, sense els trets que, a partir del principi del segle XIX, caracteritzen la cartografia topogràfica (fig. 1).

S'hi representa el poble de Cubelles amb algunes muntanyes de fons, el camí ral, les desembocadures del Foix i del torrent de Santa Maria, una llacuna, tres vaixells i el territori de la quadra del priorat de Sant Pere, amb diverses peces de terres i construccions, un rec, un molí i la mota de Sant Pere amb les restes del convent. Bona part d'aquests elements estan numerats i es descriuen en la llegenda del plànol. Totes les cases i edificacions tenen formes molt simples, tant si es tracta d'un hostel, un molí o casetes de pescadors. En el dibuix de la vila de Cubelles es destaca la imat-

ge de l'església, sobredimensionada i amb un cert detall, mentre que l'edifici del castell, malgrat la seva importància i les seves grans dimensions, no hi surt representat (fig. 2).

El dibuix està fet amb tinta de color marró, però es va utilitzar llapis de color marró per resseguir els límits de les peces de terres, del camí ral i dels cursos hídrics, per remarcar les portes i finestres de les edificacions així com per dibuixar les muntanyes. Es va fer un ús tènue de llapis de color blau en alguns detalls de cases de Cubelles i en el curs del riu Foix i del torrent de Santa Maria.

Autoria

A la part superior dreta del plànol, hi trobem la inscripció «coll fecit», a partir de la qual interpretem que Coll era el cognom de la persona que va elaborar el plànol. No l'hem pogut identificar, però molt probablement es tracta d'una persona que intervenia en l'administració dels béns del monestir de Santa Anna de Barcelona. El priorat de Sant Pere de Cubelles inicialment depenia de Santa Eulàlia del Camp, monestir que posteriorment es fusionà amb el de Santa Anna de Barcelona.

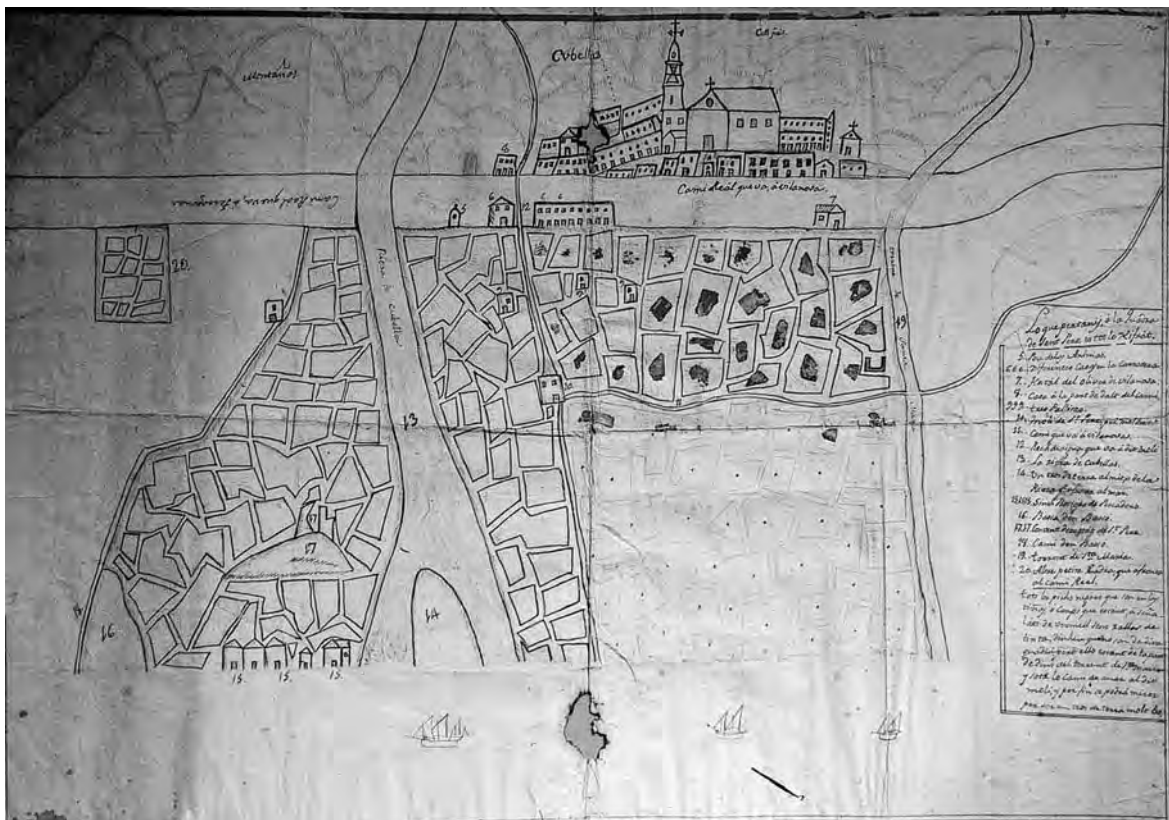

Figura 1. Vista general del plànol.

Datació

Les característiques del plànol indiquen que va ser fet en època moderna. A l'extrem dret del poble de Cubelles hi ha representada una petita construcció amb una creu damunt la façana que correspon a la capella de Sant Antoni de Pàdua, que va ser construïda l'any 1694. L'actual església parroquial de Santa Maria de Cubelles no es donà per enllestida fins al 1737, però el campanar –tal com el mostra el plànol– no es bastí fins al 1765. Per tot això, considerem que la datació del plànol es pot situar al darrer quart del segle XVIII.

Funció

Des de l'època medieval el priorat de Sant Pere de Cubelles havia restat deshabitat. Les seves rendes havien quedat integrades a les de Santa Eulàlia del Camp i després al de Santa Anna de Barcelona, des d'on eren administrades. De capbreu per controlar el territori de la quadra, és a dir, de recull de declaracions dels vassalls amb les relacions de les escriptures d'establiment de peces de terra i les rendes que comportaven per als senyors, no se n'havia fet des de 1588. L'any 1593 es va fer una fitació dels límits de les quadres de Cubelles, però havien passat els anys i s'havien generat dubtes. Amb el pas del temps i els canvis de propietaris la identificació de les terres devia ser cada cop més difícil. D'altra banda, el plet entre Cubelles i Vilanova i la Geltrú pel límit entre les seves jurisdiccions i usos del territori devia aportar encara més confusió al tema dels límits de les quadres. El cert és que l'any 1764 es féu la delimitació de termes entre Cubelles i Vilanova. El 1775 Cubelles reivindicava precisament tot l'espai representat en el plànol que aquí presentem com a espai de pastura del ramat de la vila. Així doncs, no és estrany que la llunyania dels posseïdors de la quadra del priorat de Sant Pere i la proximitat dels interessos dels habitants de Cubelles comportessin amb el temps disputes o dubtes sobre la pertinença d'unes terres a una o altra quadra. Tal com es desprèn del paràgraf final de la llegenda escrita en el plànol, aquest es devia fer per esclarir per part dels mateixos senyors de la quadra quins eren els seus territoris. Desconeixem el moment precís de delineació del plànol i si hi havia documentació adjunta, o, si aquesta s'ha conservat, en tot cas no ha pogut ser localitzada en els fons de l'ADB,

on anà a parar l'Arxiu de Santa Anna. L'elaboració de mapes va ser un fet habitual en el segle XVIII com a prova pericial en plets d'origen divers: propietat, drets d'ús d'aigües o pastures, conflictes de límits intercomunals, etc. (Gras, 1999).

La manca de dades fermes sobre les propietats del priorat queda reflectida en un document de cessió de l'any 1561 d'uns set jornals de terres que limitaven a l'est amb el Foix, al sud amb el mar, al nord amb unes altres terres i a ponent amb una llacuna (segurament el Bassó). En el document s'esmentava que «no tenint ningunes fites, ni actes de dit priorat, accepta dit establiment mitjançant jurament dels jurats Jaume Negrell i Toni Rossell» (Virella, 1991, 39).

Troblem un exemple de cartografia originada a causa d'un litigi de propietat en les dues versions d'un mateix plànol manuscrit –conservades a l'Arxiu de la Catedral de Barcelona– que van ser elaborades en els anys 1571 sobre pergami (reproduït a Rosselló, 2008, 195a) i 1586 sobre paper pel pintor Nicolau de Credença, per encàrrec de la Pia Almoina de la Seu de Barcelona. La seva finalitat fou ajudar a delimitar amb precisió el territori que havia format part del priorat de Sant Vicenç de Garraf, que era freqüentat lliurement pels veïns de Sitges i Begues (Baucells, 1990). Aquest convent va ser fundat en el segle XII i fou abandonat pels monjos al principi del segle XV, a causa de la pobresa del lloc i dels atacs de pirates, molt sovintejats a la zona, igual que a la resta de la costa catalana (Miret & Muntaner, 1998; Miret, 2000; Mateos, 2003).

El priorat de Sant Pere

El que s'anomenà priorat de Sant Pere probablement tingué l'origen en una donació testamentària de terres a Cubelles efectuada per Arnau de Ponç a la canònica de Santa Eulàlia del Camp, on hi havia instal·lada un orde de frares de penitència, coneguts com *del sac* a causa dels seus hàbits rústics. L'establiment a Cubelles d'aquests frares, que seguien la regla monàstica de Sant Agustí, seria, possiblement, anterior a l'any 1205, data en què foren afavorits per una deixa de cent sous pel testament de Ramon de Guàrdia. La donació d'Arnau Ponç fou confirmada el 15 de novembre de 1257 pel rei Jaume I al prior Antic, del convent de Santa Eulàlia del Camp de Barcelona. Al fogatge que manà fer el rei Pere III l'any 1359 s'esmenta la «Quadra de Sant P. qui

es del prior de Cubelles: 3 focs». El patrimoni del priorat, que havia augmentat amb alguna donació, es mantingué fins a la supressió del règim senyorial i fins a la desamortització, ja en el segle XIX. Encara al 1819 es té notícia d'una vinya situada en una partida de terra del priorat (Virella, 1991, 38-40).

Llegenda del plànol

El mapa que aquí presentem té un clar interès gràfic, històric, geogràfic i toponímic. Entremig de la part gràfica hi ha escrits els mots que aquí referenciem: «Muntañas, Cubellas, Cami Real que va a Vilanova, Cami Real que va a Tarragona, Riera de Cubellas i Torrent de Santa Maria». A la part inferior dreta, emmarcada en un rectangle (fig. 1), hi consta la llegenda explicativa que aquí transcrivim:

«Lo que pertany á la Quadra / de Sant Pere es tot lo xifrat.

- 5.. Pou de les Ànimes
- 666.. Diferentes casas en la carratera
- 7.. Hostál del oliver de Vilanova
- 8.. Casa á la part de Dalt del camí
- 999.. Tres Pallisas
- 10.. Moli de S^t. Pere per moldrer
- 11.. Cami que va á Vilanova
- 12.. Rech de agua que va a dit moli
- 13.. La riera de Cubellas
- 14.. Un tros de terra al mitx de la / Riera q^e afronta al mar
- 15.15.15. Sinch Botigas de Pescadors
- 16.. Bassa den Bassó
- 17.17. Convent derrotat de S^t. Pere
- 18.. Cami den Bassó
- 19.. Torrent de Sta Maria
- 20. Altra petita Quadra, que afronta / al camí Real

Tots los pichs negras que son en las / viñas ó camps que estant aseña- / láts de vermell sens rallas de / tinta diuhen que no son de dita / quadra pero ells estant de la part / de dins del torrent de Sta Maria / y sota lo camí de anar al dit / moli y per fin se podrá mirar / per ser un tros de terra molt bo.»

El territori a què fa referència aquesta darre-ra nota és el que en el plànol apareix amb les peces de terra molt tènueament dibuixades i amb un punt al mig de cadascuna d'elles. Aquesta zona és la situada en el quadrant inferior dret del plànol.

Elements indicats en el mapa

Les peces de terra objecte de dubte es trobaven a la franja de terrenys més litorals, on hi havia –com és característic de tota la costa pened-senca– prats i llacunes, on es recollien joncs i es feia pasturar el bestiar. Per denominar el terreny litoral situat a llevant de la desembocadura del Foix, s'usava el nom genèric del Prat, o bé els més específics del Prat del Comú i Prat de Cubelles, ja que era propietat majoritàriament del Comú de Cubelles (Miret, 1990, 13 i 32).

El *Pou de les Ànimes* (núm. 5 del plànol) es trobava al costat del camí ral, sortint de Cubelles en direcció a Cunit (fig. 4). Deuria ser utilitzat tant pels habitants de la vila com pels vianants que passaven pel camí. Va ser destruït quan es va eixamplar el camí ral per transformar-lo en carretera. Un altre pou de Cubelles era el del comú o del camí, que es trobava al camí que anava a l'Arboç –actual carrer de Sant Antoni– i s'esmenta en documents sobre algunes de les cases del poble (Avinyó, 1993, 59).

Les *diferentes casas en la carratera* (6) i la *casa á la part de Dalt del camí* (8) corresponien a la normal expansió urbanística de Cubelles a banda i banda del camí ral (fig. 2).

L'*Hostál del oliver de Vilanova* (7), situat també a peu del camí ral, oferiria restauració i allotjament als viatgers que ho necessitessin (fig. 2). Aquest servei seria també necessari durant les ocasionals avingudes del Foix que impedirien travessar-lo a gual, ja que el primer pont no va ser construït fins al principi del segle XX. A Cubelles hi havia un altre hostel, que formava part de les dependències del castell i es trobava al costat del carrer Major; un document de l'any 1571 permet fer-se una idea del seu mobiliari: màrfegues, post, bancs, matalassos, travesses, llençols, cadires de fusta, flassades, una taula gran amb capitells i bancs, *lo cata* i torcaboques (Avinyó, 1993, 67-69). Els hostals d'aquella època acostumaven a tenir estables per a les muntures i, a la vora, una ferreria on poder adobar les seves ferradures.

Les *tres pallisas* (9) serien construccions fetes pels pagesos que cultivaven aquelles terres i les posseïen en establiment (fig. 4). Devien ser utilitzades com a magatzem d'estris agrícoles i de part de les collites.

El *molí de Sant Pere* (10) sembla que cal identificar-lo (fig. 4) amb el molí situat a les Ribes que l'any 1220 donà a l'església de Sant Pere el cavaller Ramon de Montoliu, que en 1502 apareix citat com a «Molí de Sant Pere» (Miret, 1990, 31).

Figura 2. Detall del poble de Cubelles i del camí ral, amb els elements 6 i 8 (cases), 7 (hostal) i 12 (rec del molí de Sant Pere).

També rep el nom de Molí de Baix. El camí que des de Cubelles anava fins al molí de Sant Pere era també el que «va a la mar», segons consta en documentació del segle XVI en endavant (Avinyó, 1993, 68) i coincidiria amb l'actual carrer de l'Estació. El molí estaria situat vora la cruïlla de l'avinguda de l'Estació i el carrer de Josep Andreu Charlie Rivel. La recent urbanització de la zona el va destruir, però sembla que encara se'n conservaven restes el 1968; la seva bassa estaria al costat de la cruïlla dels carrers de l'Estació i del Poeta Cabanyes (Palau, 1989, 277). Al terme de Cubelles hi havia altres molins fariners riu amunt, com els d'en Cucurella, del Salze, el Nou, de l'Estaper i la Palma (Miret, 1990). Al final del segle XVI s'establiren acords entre moliners i pagesos per tal d'aprofitar les aigües sobreres dels molins de la zona de Rocacrespa per regar horts (Avinyó, 1993, 66).

El *camí que va a Vilanova* (11) des del molí de Sant Pere (10) coincidiria amb el traçat del carrer de Josep Andreu Charlie Rivel (figures 1 i 4). Des dels municipis de Sitges, Sant Pere de Ribes i Vilanova i la Geltrú s'anava a moldre gra als molins del terme de Cubelles i Castellet seguint el camí *molinant* o *moliner* que és esmentat com a límit de peces en el capbreu de les terres i cases del cas-

tell de la Geltrú de 1591 i en el cadastre i recanació de 1739 de Vilanova i la Geltrú (Virella, 1991, 30-31). En aquells municipis mai no va haver-hi molins hidràulics a causa del caràcter molt episòdic i torrencial dels seus cursos d'aigua, per la qual cosa havien de portar a moldre els cereals als molins que hi havia al Foix. Per evitar els inconvenients d'aquests desplaçaments, es van construir a partir del segle XVI alguns molins de vent al terme de Sitges: vora la masia de Miralpeix, a tocar de l'ermita de Sant Sebastià i en altres indrets (Miret, 1983).

El *rech de aigua que va a dit molí* (12) conduiria l'aigua procedent de més amunt del Foix cap al molí de Sant Pere (fig. 4). Seguiria probablement un traçat semblant al de l'actual carrer del Molí de Baix.

La *Riera de Cubelles* (13) del plànol correspon al riu Foix (fig. 3), que, com a mínim des del segle XVI, era denominat sobretot com a riera de Cubelles en aquesta mateixa població (Miret, 1990).

El *tros de terra al mig de la Riera que afronta al mar* (14) està representat en el plànol entre els dos braços en què es divideix el riu Foix a la seva desembocadura (fig. 3). Aquesta peça estaria formada per acumulacions de materials transportats pel riu i la seva morfologia i permanència estarien

a la mercè de la irregular dinàmica fluvial. Com és corrent en rius que transporten grans càrregues de materials, a la desembocadura del Foix es va formar un ventall al·luvial –format per còdols, graves, argiles i materials fins– que patiria modificacions durant les periòdiques grans avingudes (Fullà *et al.*, 1990, 12-37). Als anys cinquanta del segle passat la desembocadura del riu encara era bastant ampla, però a la dècada següent fou canalitzada per tal d'afavorir la urbanització de la zona (Marquès & Julià, 1986 i 1987).

Les *Sinch Botigas de Pescadors* (15) es representen juntes, entre la Mota de Sant Pere i el mar (fig. 3). Aquestes botigues o casetes deuien ser utilitzades per pescadors i gent d'altres oficis com a habitatge o refugi i per guardar-hi els estris que necessitaven per fer la feina o activitats comercials. L'any 1739 consta en el cadastre de Cubelles que aquestes cinc botigues pertanyien a dos pescadors, un negociant i dos pagesos (Miret, 1990, 10). També hi hagué botigues a la platja de Vilanova, les quals van acabar integrant-se en el seu nucli urbà. Aquesta mena de construccions donaren nom a la zona més oriental del terme de Sitges, coneguda com les Botigues, ja a tocar del terme de Castelldefels.

La *Bassa den Bassó* (16) és citada documentalment entre el segle xv i el primer quart del segle xix com el Bassó o l'estany, bassa, clot o pla del Bassó (Miret, 1990, 9). Molt probablement estaria situada a l'extrem de la riera Vella, una antiga desembocadura del Foix (fig. 3).

El *convent de Sant Pere* (17) estava situat en un petit monticle –d'origen natural però modificat per construccions antròpiques–, a un centenar i mig de metres del mar i uns 400 metres a ponent de l'actual desembocadura del Foix (fig. 3). En el full de la «Región tercera o del río Foix y la Llacuna» del *Mapa geológico y topográfico de la provincia de Barcelona* editat l'any 1900 a escala 1/40.000 sota la direcció de Jaume Almera, el petit monticle de la Mota es representa constituït per sediments terciaris (tortoniana) i envoltat de sediments quaternaris. Quan es va confeccionar el plànol de Cubelles que aquí presentem, el convent de Sant Pere estava desocupat des de feia molt temps i en estat ruïnós, per la qual cosa se'l representa simplement com una mena d'estructura vertical de contorn irregular, sense cap distintiu ni text que n'indiqui la rellevància. En la memòria d'una visita efectuada l'any 1883 s'esmenta que «damunt d'un turonet de formació artificial, segons sembla, hi ha unes esmicolades runas i una cisterna, que la tradició diu que

pertanyen a un convent de monjas» (ACEC, 1883). Encara avui resta viva aquesta tradició entre els cubellencs. En una fotografia de principi del segle xx s'aprecien les restes d'una paret corbada –com d'una mena de torre– amb forats per a un embigat (reproduïda a Miret & Miret, 1987).

Tanmateix, abans de l'establiment del convent, la Mota ja havia estat ocupada. La presència al monticle de ceràmiques d'època ibèrica va ser descoberta per l'estudiós vilanoví Antoni Ferrer, qui va comunicar la troballa a Joan Bellmunt, aleshores delegat local de la *Comisaría Provincial de Excavaciones Arqueológicas* i cap de la Secció d'Arqueologia de la Biblioteca-Museu Balaguer (Cebrià & Miret, 1993). Van localitzar superficialment diversos fragments de ceràmica grega àtica i ibèrica i, en un sondeig, un mur i unes lloses d'època medieval que haurien format part del convent. S'esmenta també una troballa anterior d'un medalló de bronze en forma ametllada amb una inscripció en llatí i decorat amb una serra i una campana, que estaria relacionat amb el convent (Bellmunt, 1964-1965, 268; citat a Virella, 1974, 108, nota 19). En prospeccions superficials posteriors els estudiosos Josep de la Vega, Xavier Virella i Jaume Cassanyes van recollir més materials ceràmics antics. La cronologia dels fragments ceràmics recollits va del segle iv aC, com a mínim, fins al segle i aC. Les característiques d'aquesta ocupació antiga són difícils de determinar per la manca de context estratigràfic de les troballes superficials realitzades i d'excavacions arqueològiques (Miret & Miret, 1987; Miret, 2005, 520), però denoten una ocupació amb una llarga continuïtat. Des d'aquest establiment preromà es podria haver distribuït, a través de la vall del Foix, mercaderies gregues, púniques, itàliques i ibèriques arribades per via marítima cap a les poblacions ibèriques de la plana penedesenca, de la mateixa manera que es faria a través de la riera de Vilafranca –controlada pels poblats ibèrics del Puig de Sitges i Olèrdola– i de la riera de Bellveï des de la ciutatella de Calafell. Durant la Guerra Civil es van construir sobre la Mota diversos búnquers amb l'objectiu de vigilar la costa i prevenir un possible desembarcament de l'exèrcit franquista, i a la dècada de 1960, una casa. L'acumulació successiva de construccions des de l'antiguitat fins l'època contemporània han anat fent créixer en alçada aquesta petita elevació d'origen natural.

El *camí den Bassó* (18) és possible que seguís aproximadament el traçat de l'antiga desemboca-

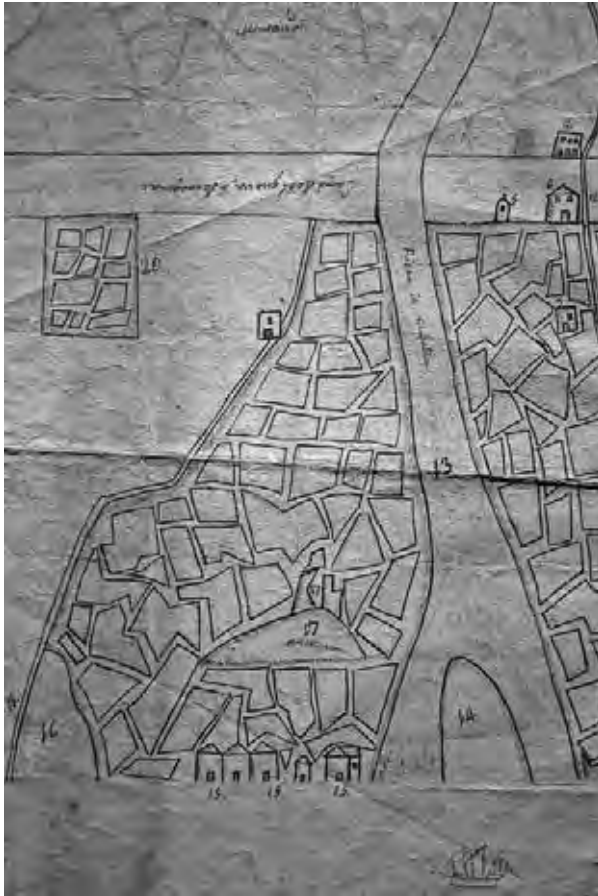

Figura 3. Detall del sector de la desembocadura del Foix, amb els elements 5 (pou), 6 i 8 (cases), 9 (pallissa), 13 (riu Foix), 14 (tros de terra al mig del Foix), 15 (cases de pescadors), 16 (bassa del Bassó), 17 (mota i ruïnes del convent de Sant Pere), 18 (camí del Bassó) i 20 (petita «quadra» al costat del camí ral).

Figura 4. Detall del plànol amb els elements 5 (pou), 6 i 8 (cases), 9 (pallisses), 10 (molí de Sant Pere), 11 (camí que va a Vilanova des del molí), 12 (rec del molí) i 13 (riu Foix).

dura del Foix, anomenada la riera Vella (fig. 3). El 1588 s'esmenta una peça de terra «al lloch dit la riera Vella, segons afronta a sol yxent ab la Riera, a mig jorn ab lo camí Rey al qui va de Cubelles a Conit, a sol ponent ab la Riera Vella» (Miret, 1990, 42). D'aquesta cita es desprèn que en aquella data seria reconeixible, des de l'alçada del poble de Cubelles –una mica per sobre del camí ral– la llera d'una antiga desembocadura del riu, que hauria restat inutilitzada després d'alguna gran avinguda que s'hauria obert pas formant una nova desembocadura. En un mapa a color dels anys 1970 (full X-05 del plànol topogràfic de l'Àrea Metropolitana de Barcelona, escala 1:10.000), dibuixat a partir de fotografies aèries, els límits curvilinis d'alguns camps situats a ponent de l'actual desembocadura del Foix reflecteixen molt probablement el traçat del camí del Bassó i de la riera Vella.

El tram final (fig. 1) del *torrent de Santa Maria* (19) ha estat utilitzat com a límit entre els termes municipals de Vilanova i la Geltrú i Cubelles a partir de l'any 1850, després de grans litigis entre ambdues poblacions (Avinyó, 1993).

L'altra petita quadra, que afronta al camí Real (20) en realitat no era una altra quadra sinó unes terres pertanyents a la quadra del Priorat de Sant Pere de Cubelles que no confrontaven amb la part del seu cos territorial central (fig. 3).

Element no identificat

Envoltat de les peces de terra que estan molt tènueament dibuixades i al costat de la cantonada formada pel vessant dret del torrent de Santa Maria i el camí que va a Vilanova (11) des del molí de Sant Pere (10), hi ha representat un element de color marró en forma d'U amb els braços verticals molt curts (fig. 1). Podria ser un element constructiu, les característiques del qual desconeixem.

Dibuixos caricaturescos

Dins el camí ral, al costat del pou de les Ànimes i davant l'església parroquial, hi ha dos dibuixos de color blau molt tènues que representen un animal quadrúpede i una figura humana vistos de perfil. El seus traços són totalment infantils i sembla que haurien estat fets amb posterioritat a l'elaboració del plànol, en circumstàncies desconegudes.

Embarcacions

A la part inferior del plànol, enmig de la mar, hi ha representades de forma molt simple tres embarcacions –una de tres pals i dues de dos– amb veles llatines (fig. 1 i 3), que deuen correspondre a embarcacions de pesca semblants a algunes de les que hi ha dibuixades a les parets interiors del castell de Cubelles (Martínez-Hidalgo, 1998).

Agraïments

Agraïm la col·laboració de Josep M. Martí i Bonet, director de l'Arxiu Diocesà de Barcelona, per les facilitats que ens va donar per estudiar el plànol, i a Anna Busom, per la digitalització de fotografies.

Bibliografia

ACEC (1883): «Excursió a l'Arbós, Castellet i Cubellas». *L'Excursionista. Bolletí mensual de l'Associació Catalanista d'Excursions Científiques*. Vol. II (1882-1886), p. 181-188.

AVINYÓ, J. (1993): *Història de Cubelles*. Ajuntament de Cubelles-Institut d'Estudis Penedesencs (reedició de l'original publicat en capítols els anys 1919-1920 al *Diario de Villanueva*).

BAUCELLS, J. (1990): *El Garraf i la Pia Almoïna de la Seu de Barcelona: inventari dels pergamins*. Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, Barcelona.

BELLMUNT, J. (1964-1965): «Cubelles», *Notas de Arqueología de Cataluña y Baleares, Ampurias*. XXVI-XXVII. Barcelona, p. 268.

CEBRIÀ, A.; MIRET, M. (1993): «Joan Belmunt i Poblet (1915-1990) i la Secció Arqueològica del Centre d'Estudis de la Biblioteca-Museu Balaguer: un model local d'arqueologia». *Miscel·lània Penedesenca XVI (1992)*. Institut d'Estudis Penedesencs, p. 159-175.

FULLÀ, J.; PASCUAL, J.; SAVALL, A. (1990): *Itinerari ecològic del riu Foix*. Museu de Vilafranca, Vilafranca del Penedès.

GRAS, M.M. (1999): «Cartografia local en els fons notariais i processals a l'època moderna. La imatge del conflicte». *Estudis històrics i documents dels arxius de protocols*. Núm. XVII. Barcelona, p. 213-242.

MARQUÈS, M.A.; JULIÀ, R. (1986): «Littoral processes and defence structures on the Costa Daurada». *Guidebook. Symposium on man's impact*

on coastal environment. *NE Spanish mediterranean coast*. I.G.U. Commission on the coastal environment, Barcelona, p. 47-62.

MARQUÈS, M.A.; JULIÀ, R. (1987): «Geomorphological Mapping of Mediterranean Coastal Features, Northeast Spain». *Journal of Coastal Research*, 3, 1. Charlottesville, p. 29-36.

MARTÍNEZ-HIDALGO, J.M. (1998): «Los grafitos de tema naval del castillo de Cubelles. El castell de Cubelles». *Quaderns Científics i Tècnics*, 10, Servei del Patrimoni Arquitectònic Local, Diputació de Barcelona, p. 279-307.

MATEOS AYZA «Fale», R. (2003): *Història de Garraf*. Ajuntament de Sitges, Sitges.

MIRET, M. (2005): «Jaciments arqueològics i poblament d'època ibèrica antiga i plena (segles VI-III aC) a la comarca del Garraf (Barcelona)». *XIII Col·loqui Internacional d'Arqueologia de Puigcerdà*. Puigcerdà, p. 513-529.

MIRET, X. (1983): «La Quadra de Miralpeix. Notes sobre la formació del terme de Sitges». *Quaderns del Grup d'Estudis Sitgetans*. Núm. 13. Sitges.

MIRET, X. (1989): «Mapes i vistes de caràcter local de l'Edat Moderna». *XXIX Assemblea Intercomarcal d'Estudiosos*, Grup d'Estudis Sitgetans, Sitges. Vol. II, p. 257-260.

MIRET, X. (1990): *Els noms de lloc del terme de Cubelles*. I Premi Vila de Cubelles d'Investigació Local. Ajuntament de Cubelles.

MIRET, X. (2000): «Les costes del Garraf. Corsaris argelins i bandolers». *La Sentiu. Quaderns de Divulgació del Museu de Gavà*. Núm. 25-26. Gavà, p. 82-90.

MIRET, J.; MIRET, M. (1987): «Cubelles: sis mil anys d'Història». *Programa de la Festa Major de Cubelles 1987*, Ajuntament de Cubelles, p. 6-9.

MIRET, X.; MIRET, M. (2006): «L'aprofitament dels recursos naturals de les llacunes litorals de Vilanova i la Geltrú, Cubelles i Cunit a través de la història». *I Trobada d'Estudiosos del Foix*. Monografies, 40. Àrea d'Espais Naturals, Diputació de Barcelona, p. 169-176.

MIRET, M.; MUNTANER, I.M. (1998): «Història i recorregut del camí de les costes de Garraf». *Miscel·lània Penedesenca XXIII (1995)*. Institut d'Estudis Penedesencs. Vol. III, p. 123-154.

PALAU RAFECAS «El Galo», S. (1989): «Inventari de molins fariners al riu Foix». *Miscel·lània Penedesenca XII (1988/2)*. Institut d'Estudis Penedesencs, p. 255-286.

ROSSELLÓ, V.M. (2008): *Cartografia històrica dels Països Catalans*. Universitat de València-Institut d'Estudis Catalans, València.

VIRELLA, A. (1974): *Vilanova i la Geltrú. Del mil·lenari de Cubelles al setè centenari de la cartapobla de Vilanova*. Editorial Selecta, Barcelona, p. 106.

VIRELLA, A. (1991): *El terme de Cubelles a través del temps*. II Premi Vila de Cubelles d'Investigació Local. Ajuntament de Cubelles.